

cognitionis faciunt; hinc ad eam perficiendam: adjuncta præterea memoriæ maxima sunt. Unde earundem utilitas patet.

CAP. II.

DE JUDICIIS ET PROPOSITIONIBVS.

SECTIO I.

DE

JUDICIIS ET PROPOSITIONIBUS IPSIS.

§. IIO.

Conceptus plures vel sibi conveniunt, vel repugnant. Convenientia & inconvenientia sunt conceptuum aliqua relatio. Cognitio immediata relationis istiusmodi conjuncta cum actu mentis eandem dari adfirmantis est *judicium* (6.). Hoc terminis significatum est *propositio*, enunciatio, thesis (ein Satz).

§. III. Conceptus, cui alius convenire, aut repugnare ponitur, est *subjectum*; ille vero, qui alteri convenire, aut repugnare ponitur, est *prædicatum*. Subjectum & prædicatum partes judicii & propositionis *materiales*, & *extrema* dicuntur. Conceptus convenientiæ *copula* (der Ver-

bindungsbe-grif) appellatur, estque pars judicii *formalis*.

§. II2. Conceptus absentia alterius conceptus, & terminus eandem signans est negatio (die Verneinung). Hæc dicitur illum conceptum adficere, quem absentem per negationem re-præsentamus.

§. II3. Si negatio adficiat copulam, judicium, & propositio *negativa* sunt. E. g. Materia non est substantia cogitans. Si non adficiat copulam negatio, judicium, & propositio *affirmativa* sunt. E. g. Spiritus est substantia cogitans. Hinc etiam, si negatio adficiat vel subjectum, vel prædicatum, non est propositio negativa, sed affirmativa; ut tamen distinguatur, dicitur *infirma*, affirmativa cryptice (ein versteckt bejahender, nur verneinend scheinender Satz). E. g. Non ulcisci injurias, cum possis, magna virtus est.

§. II4. Ad propositionem non requiritur, ut tres illæ partes (III.) semper explicite ponantur; sufficit, si in illas resolvi possit. E. g. Cogito, quod idem est, ac: ego sum cogitans.

§. II5. Si subjectum propositionis sit terminus significans ideam, propositio *singularis* est (ein einzelner Satz). Si subjectum sit terminus significans notionem, propositio *communis* est (ein gemeiner Satz). Hæc universalis est (ein allgemeiner), si prædicatum de singulis sub subjecto contentis affirmatur, vel negatur; si vero de aliquibus tantum, propositio particularis est (ein be-

son

sonderer Satz). E. g. Alexander Macedo fortitudine bellica excelluit. Homo est mortalis. Homo est philosophus.

§. 116. Adfectio propositionis, ex qua cognosci potest, de quibus prædicatum adfirmetur, aut negetur, est propositionis *quantitas* (die Weite des Satzes). Terminus quantitatem peculiariter indicans est *signum quantitatis*. V. g. Hic, ille, aliquis, omnis, nullus.

§. 117. Propositio, cujus subjectum est terminus communis nullo signo quantitatis adfectus, est *indefinita* (ein Satz von unbezeichneter Weite). Cujus subjectum est signo quantitatis adfectum, est propositio *definita* (von bezeichneter Weite). E. g. Philosophus vir probatus est. Nullus homo effugiet mortem.

§. 118. Propositio, quæ aliam ingreditur tanquam pars partis, est *incidens* (ein eingeschalteter Satz). Hæc etiam *minus principalis* dicitur (ein Nebensatz), & propositio, quam incidens ingreditur, *principalis* (der Hauptsatz). E. g. Sententia docens unicam tantum dari substantiam, quam Spinoza commentus est, est falsa.

§. 119. Propositio constans pluribus principalibus est *composita*, vel *explicite*, ita, ut sine resolutione compositio pateat, vel *implicite*, ita, ut compositio non nisi resolutione detegatur. Hæc dicitur *exponibilis* (ein zu entwickelnder Satz). Propositio non composita simplex est.

§. 120. Propositio composita, quæ pluribus constat aut prædicatis, aut subjectis, aut utrisque simul, & omnia prædicata de omnibus subjectis aut adfirmat, aut negat, est *copulativa* (ein *Verbindungssatz*). Alexander, & Elitus erraverunt. Nec sobrio, nec ebrio ira suppeditat bona consilia.

§. 121. Propositio composita, quæ ex pluribus unum ponendum, reliqua tollenda adfirmat, quin determinet, quæ tollenda, & quid ponendum sit, *disjunctiva* est (ein *Trennungssatz*). Tollenda, & ponendum dicuntur membra *disjunctiva*, aut disjunctiones (*Trennungsglieder*). E. g. Vel anima hominis post mortem superest, vel non superest.

§. 122. Propositio, quæ prædicatum de subjecto sub conditione, per particulam conditionalem expressa, enunciat, *conditionalis*, sive hypothetica est (ein *bedingter Satz*). E. g. Si anima est ens simplex, est incorruptibilis. Pars, quæ complectitur conditionem, *antecedens*, quæ conditionatum, *consequens* est. Propositio, quæ conditionalis non est, est *categorica* (ein *unbedingter Satz*).

§. 123. Propositio, quæ enunciat causam, cur prædicatum subjecto conveniat, *causalis* dicitur. E. g. Alexander, quia se nimium efferebat, suis cœpit esse inimicus.

§. 124. Propositio, quæ enunciat modum, quo prædicatum subjecto convenit, *modalis* est.

Modi

Modi autem hic adferuntur quatuor: *necessè*, *contingens*, *possibile*, *impossibile*. E. g. Mundus contingenter existit. Propositio, quæ modalis non est, dicitur *pura*. Modalis omnis est implicite composita; hinc exponibilis (119.); quales etiam sunt *exclusiva*, *exceptiva*, *comparativa*, *reduplicativa*, &c. E. g. Cæsar solus fuit causa belli civilis. Novit omnia præterquam se. Titus nobilior sensit, quam Vespasianus. Civis, qua civis, bonum commune debet anteponeere privato. Ex his definitiones patent.

§. 125. Prædicata propositionibus, in relatione ad se invicem spectatis, convenientia sunt earundem *qualitates relative* (*Verhältniseigenschaften der Sätze*); & sunt *equipollentia*, *subalternatio*, *oppositio*, *conversio*.

§. 126. Propositiones æquipollentes sunt (*gleichgettende Sätze*), quibus iidem respondent conceptus. E. g. Tranquillitas animi vera ex conscientia recte factorum est, &: conscientia recte factorum veram parit animi tranquillitatem.

§. 127. Propositiones subalternæ (*untereinander geordnete Sätze*) sunt propositiones universalis & particularis eorundem extremorum (III.). E. g. Omnis virtus perficit hominem, &: aliqua virtus perficit hominem. Universalis *subalternans*, particularis *subalternata* audit.

§. 128. Propositiones oppositæ sunt propositiones eorundem extremorum, quarum una affirmans est, altera negans.

§. 129. Propositiones oppositæ, quarum una id accurate dicit, quod requiritur, & sufficit, ut altera sit falsa, *contradictoriæ* sunt (einander widersprechende Sätze); quales sunt duæ singulares, & una universalis, & altera particularis eorundem extremorum, quarum una adfirmans, altera negans est. E. g. Cicero fuit adulator, Cicero non fuit adulator, &: omnis adulator vitandus est, aliquis adulator non est vitandus.

§. 130. Propositiones oppositæ, quarum una plus dicit, quam requiritur, ut altera sit falsa, sunt *contrariæ* (ganz gegen einander laufende Sätze). E. g. Omnis virtus perficit statum hominis, nulla virtus perficit statum hominis.

§. 131. Propositiones particulares, quarum una adfirmat, altera negat idem prædicatum de diversis subjectis, sub eodem tamen termino communi comprehensis, sunt *subcontrariæ* (etwas gegen einander laufende Sätze). E. g. Aliquis homo æstimat virtutem; Aliquis homo non æstimat virtutem. Cum non sint eorundem extremorum omnium, non sunt strictè oppositæ (128.).

§. 132. Si propositio adfirmans in adfirmantem, aut negans in negantem ita transfertur, ut prædicatum primæ fiat subjectum secundæ, & subjectum primæ prædicatum secundæ, habetur *inversio* (die Umkehrung des Satzes). Prior *inversa*, & nova per conversionem orta *convertens* dicitur. E. g. Virtus hominem felicem facit; quod hominem felicem facit, est virtus. Si conversa & convertens ejusdem sint quantitatis (116.), dicitur

icitur *converfio fimplex* (die gleiche); fi non fint ejusdem quantitatis, dicitur *converfio per accidens* (die ungleiche Umkehrung).

SECTIO II.

DE

VERITATE JUDICIORUM ET
PROPOSITIONUM.

§. 133.

Judicium, hinc & propositio, *verum* est, quod convenientia adfirmat, disconvenientia negat; *falsum*, quod negat convenientia, adfirmat disconvenientia.

§. 134. In omni judicio, & propositione vera datur ratio, ob quam prædicatum subjecto conveniat, aut disconveniat. Ratio hæc dicitur *judicii & propositionis hypothesis* (der Grund des Urtheils, des Satzes). Ratio vero, ob quam aliquis judicat, prædicatum subjecto aut convenire, aut repugnare, est *judicantis hypothesis* (der Grund des Urtheilenden). Utraque ratio vel est sufficiens, vel insufficiens: sic in hac: Socrates fuit vir perfectus, una alterave virtus esset ratio insufficiens. In omni vera propositione semper est ratio sufficiens.

§. 135. Hypothesis sufficiens propositionis semper est nota aliqua subjecti vel necessaria, vel minus (36. n. 6.); hinc & hypothesis vel necessaria est, scilicet vel essentia, vel essentialis, vel at-

tri-

tributum, vel non necessaria, nempe modus, aut relatio (36.).

§. 136. Hypothesis judicantis, si eadem sit cum hypothesis propositionis, dicitur *interna*; & ipse judicare ex re dicitur (er urtheilt von der Sache aus ihr selbst). Si vero non est eadem, sed vel sensatio, vel testimonium, judicantis hypothesis est *externa*, & ipse ex experientia aut testimonio judicat de re.

§. 137. Propositio, quæ vera cognoscitur ex notis internis, dicitur cognosci ex caractere veritatis interno; quæ ex notis externis, ex caractere externo.

§. 138. Propositio universalis, tam adfirmans, quam negans, vera est, si hypothesis illius sit nota subjecti necessaria. Nam tum conveniet, aut repugnabit prædicatum omnibus subjecti inferioribus, quod ipsum universalis enunciat.

§. 139. Propositio particularis tam adfirmans, quam negans, vera est, si hypothesis illius sit nota subjecti non necessaria. Nam in hoc casu conveniet, aut repugnabit prædicatum aliquibus, quod particularis enunciat.

§. 140. Si hypothesis non necessaria cum subjecto ipso combinetur, fit hæc hypothesis ratio sufficiens in singulis sub conceptu combinato contentis; hinc prædicatum de conceptu combinato enunciatum illis singulis vel conveniet, vel repugnabit, eritque propositio universalis. E. g. Si in hac: Aliqua cognitio boni excitat voluntatem,

τὸ cognitioni adjiciatur hæc determinatio: *viva*, & sic efferatur: *viva cognitio boni excitat voluntatem*, erit hæc universalis.

§. 141. Propositio composita erit vera, si principales (118.) singulæ veræ fuerint & in se, & in hac connexionem. Nam hæc duo propositio enunciat.

§. 142. Speciatim copulativa vera est, si singula membra vera fuerint; falsa, si vel unum membrum fuerit falsum. Nam enunciat ipsa singula membra convenire adfirmando, disconvenire negando; ergo, si vel unum ita se non habeat, sicuti propositio enunciat, ipsa est falsa.

§. 143. Disjunctiva vera est, si unum ex membris disjunctionis poni debeat, & reliqua tolli; falsa, si vel plura ponenda, aut nullum ponendum, aut nullum tollendum est. E. g. Vel temperantia, vel justitia, vel imbecillium oppressio commendat judicem. Felicitas hominis vel sita est in voluptatibus, vel in divitiis, vel in honoribus, vel Cæsar fuit felix, vel fortis (121.).

§. 144. Propositio conditionalis vera est, si antecedens sit ratio sufficiens consequentis. Hoc enim tantum ipsa enunciat. Jam autem posita ratione sufficiente necessario ponendum est rationatum: Inter illa vero, quorum posito uno necessario ponendum est alterum, datur *necessitas consequentiae* (die Nothwendigkeit der Folge); hinc & in propositione hypothetica vera inter antecedens, & consequens (122.) debet dari *necessitas consequentiae*.

§. 145. *Propositio causalis vera est, si antecedens sit ratio sufficiens consequentis talis, quæ & causa sit. Si antecedens sit quidem ratio sufficiens, sed non causa, non est stricte causalis. Cetera coincidunt cum præcedentibus (144.).*

§. 146. *Exponibiles veræ sunt, si veræ sunt illæ, in quas resolvuntur (119. 141.).*

§. 147. *Aquipollentium, si vera sit una, vera est & altera; falsa una, falsa est altera, cum sint eorundem conceptuum (126.).*

§. 148. *In subalternis (127.) vera subalternante vera est subalternata. Falsa subalternata falsa est subalternans. Sed non, si subalternata vera est, necessario vera est subalternans. Nam subalternans universalis est, quæ vera esse nequit, nisi singulæ particulares veræ sint. Subalternata particularis est, quæ vera esse potest, etsi universalis falsa sit (138. 139.).*

§. 149. *Vera contradictoriarum una, falsa est altera; & falsa una, vera est altera. Nam una id accurate dicit, quod requiritur, & sufficit, ut altera sit falsa. Si ergo ambæ essent veræ, idem esset vi adfirmantis, & idem non esset vi negantis. Si ambæ essent falsæ, falsa ideo esset adfirmans, quia non jungenda jungeret, & falsa ideo esset negans, quia jungenda separaret (133.); idem ergo non esset ob falsam primam, & idem esset ob falsam secundam: nequit autem idem simul esse, & non esse.*

§. 150. Contrariarum vera una falsa est altera; sed non falsa una necessario vera est altera. Nam si ambæ simul essent veræ, essent etiam veræ particulares omnes sub universalibus contentæ (138.). Hinc idem iterum simul esset, & non esset. Ut autem ambæ sint falsæ, non requiritur, ut omnes particulares sint falsæ; adeoque earundem aliqua possunt esse veræ, aliqua falsæ, quin inde sequatur idem esse, & simul non esse: erunt autem in casu posito ambæ universales, falsæ. Si vero non sint propositiones universales idem inde ostenditur: pone has: Darius vicit Alexandrum, & Darius non potuit vincere Alexandrum, esse simul veras; vicisset Darius, & non vicisset Alexandrum: primum ob veram primam, alterum ob veram secundam: quia, qui non potuit, certo non fecit. Sunt autem ambæ falsæ: nempe plus dicendo falsum dici potest.

§. 151. Subcontrariarum falsa una vera est altera; sed non vera una necessario falsa est altera. Nam si ambæ essent falsæ, veræ essent duæ contrariæ: Nequit enim falsa esse particularis affirmans, nisi vera sit opposita universalis negans; nec particularis negans falsa esse potest, nisi opposita universalis affirmans vera sit. Falsa igitur una vera est altera. Ut autem ambæ veræ sint, sufficit, si prædicatum conveniat aliquibus sub termino communi contentis, aliquibus non conveniat; quod cum esse possit, possunt etiam duæ subcontrariæ esse simul veræ.

§. 152. Conversarum vera una vera debet esse & altera, falsa una, falsa est & altera. Nam si

vera

Nam si vera sit conversa, & convertens falsa, aut vice versa, convertens re ipsa aut prædicatum, aut subjectum eo sensu non continet, quo conversa; adeoque hujus convertens non est. Si conversio fieri nequeat, quin oriatur convertens obscura, a convertendo abstine.

§. 153. Si judicii, & propositionis veritatem clare cognosco, judicium, & propositio mihi certa est, vel physice, vel logice, vel historice (10.); & vel metaphysice, vel moraliter (16.).

§. 154. Propositio, quæ intellectis tantum terminis metaphysice, aut mathematice (16.) certa fit, est *indemonstrabilis* (ein Satz, der keinen Beweis braucht). Si vero, ut ita certa fiat, adhuc plura requiruntur, est *demonstrabilis*.

§. 155. Propositio, quæ aliquid faciendum, aut omittendum enunciat, *practica* est; quæ tale nihil enunciat, *theoretica*. Hæc *axioma* est (ein Grundsatz), si sit *indemonstrabilis*. E. g. Anima est id, quod est. Ista, si sit *indemonstrabilis*, *postulatum* dicitur (ein Heftsatz). E. g. Qui vult perfectus esse, studeat perfectionibus acquirendis.

§. 156. Propositio theoretica *demonstrabilis* *theoremata* est (ein Lehrensatz). E. g. Anima hominis est simplex. Practica *demonstrabilis* *problema* dicitur (eine Aufgabe). E. g. Si vis caste vivere, debes te ipsam vincere.

§. 157. Propositio ex alia jam certa profluens ita, ut nulla demonstratione indigeat, *collarium* est (eine Zugabe). E. g. Quædam distincte
cogno-

cognosco; habeo ergo facultatem distincte cognoscendi. Si vero brevi adhuc demonstratione indigeat, dicitur *confectarium* (ein Zusatz). E. g. Si demonstratum sit, causam creatam non posse annihilare aliquam substantiam, sit etiam demonstratum, animam hominis esse substantiam, & simplicem, sequitur, eam a causa creata non posse destrui, quoniam deberet annihilari.

§. 158. Propositio ad demonstrationem non necessaria, sed tamen utilis ad eandem illustrandam, dicitur *scholion* (eine Anmerkung).

§. 159. Propositio ex alia quadam scientia, in qua jam non versamur, eum in finem accersita, ut ipsius ope propositio nunc occurrens demonstretur, *lemma* vel *porisma* audit (ein Lehnsatz). Sic in physicis ex mathesi adsumuntur propositiones; in philosophia practica ex psychologia.

§. 160. *Analysis* propositionis (die Zerlegung eines Satzes) est ejusdem in illa, qua continet resolutio eum in finem facta, ut cognitio propositionis reddatur distincta. Resolutio subjecti, & praedicti *exegetica*, resolutio convenientiae *logica* analysis est. Utraque ad propositionem intelligendam utilis, & ad veritatem certo cognoscendam saepe necessaria est.

